

Ungdomsvåld: upptäckten av ett samhällsproblem.

Ungdomsbrottslighet i svensk dagspress 1950–1994

FELIPE ESTRADA

Idag är ungdomsbrottslighet och i synnerhet ungdomsvåld ett uppmärksammat problem. Har det alltid varit så? Är uppmärksamheten ett tecken på att det inträffat faktiska förändringar av exempelvis ungdomsvåldet? Eller innebär pressens uppmärksamhet att problemet omvärderats, vilket i sin tur kanske påverkat våra uppfattningar kring ungdomsbrottsligheten? Syftet med föreliggande artikel är att analysera den uppmärksamhet som ungdomsbrottsligheten fått i svensk dagspress under efterkrigstiden (1950–1994).

Med ungdomsbrottslighet avses i denna artikel stöld- och våldsbrottslighet bland ungdom. Angränsande problem som alkohol- och narkotikamissbruk eller generella ungdomsproblem som ungdomsarbetslöshet och fritidsproblem tas inte upp. Inte heller de olika argument som under efterkrigstiden formulerats beträffande ungdomsbrottslighetens orsaker tas upp (om detta, se Ohlsson och Swärd 1994).

Tidigare forskning har visat att nyhetsartiklar i början av 1960-talet behandlade stöldbrott oftare än våldsbrott. På 1980-talet var förhållandet det omvända (Aspelin 1976, Westerståhl & Johansson 1985, Dahlgren 1987). Tydligt har uppmärksamheten skiftat från egendomsbrott till våldsbrott. Gäller detta också ungdomsbrottsligheten?

Sedan mitten av 1980-talet ökar lagföringar för misshandel bland 15–17 åringar mycket kraftigt (diagram 1). Bland kriminologer råder det en diskussion om hur denna utveckling skall tolkas. Osäkerheten hänger framför allt samman med den så kallade anmälningsbenägenheten.

Ett...problem i sammanhanget är att det räcker med små eller t.o.m. marginella ökningar av anmälningsbenägenheten för att ge stora och drastiska ökning av det

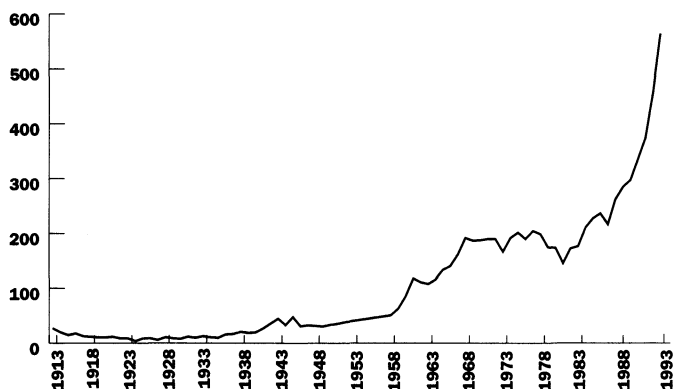
FELIPE ESTRADA är doktorand vid Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet. Han arbetar på en avhandling om ungdomsbrottslighet som samhällsproblem under efterkrigstiden.

E-post: felipe.estrada@crim.su.se

anmälda våldet. Det följer nämligen av det faktum att det för många antalsmässigt stora våldskategorier (t. ex. lindrigt våld mellan ungdomar, min anm.) går ett stort antal ej anmälda brott på varje anmält. (SOU 1990:92 s. 43f)

Min förhoppning är att en analys av massmedias behandling av ungdomsbrottsligheten kan visa i vilken mån det finns fog för att anta att det skett en sådan förändring av anmälningsbenägenheten. Det bör poängteras att denna artikel alltså inte handlar om massmedieforskning utan i första hand avser att tillföra ytterligare en dimension till den kriminalsociologiska debatten om ungdomsbrottslighetens utveckling.

Diagram 1. Ungdomar, 15–17 år, lagförda för misshandel, per 100 000 invånare. 1913–1994.
Källa: von Hofer 1995.

De frågor som kommer att belysas är följande:

- Vilka förändringar har skett i pressens behandling av ungdomsbrottsligheten åren 1950–1994?
- Har våldsbrottslighet bland ungdom alltid stått i fokus för den offentliga uppmärksamheten? Eller har det inträffat en för anmälningsbenägenheten viktig förändring i pressens belysning av ungdomars våldsbrottslighet?
- Hur överensstämmer pressens uppmärksammande av ungdomsbrottsligheten med utvecklingen enligt kriminalstatistiken?

Två skilda förklaringsansatser, den objektivistiska och den konstruktivistiska, kommer att utnyttjas för att belysa massmedias uppmärksamhet av ungdomsbrottslighet.

Metod och material

Massmedia spelar en betydelsefull roll för både formulering och förmedling av den "offentliga dagordningen" (Hall m fl 1978; Cohen & Young 1981; Boréus 1994). I den mån ungdomsbrottslighet uppfattas som ett problem bör detta framgå av dagspressen. Därför har jag valt att undersöka ledarartiklar åren 1950-1994.

Det finns flera fördelar med att utgå från ledarartiklar vid en innehållsanalys av dagspressen. Ledarartiklarnas funktion är att kommentera de frågor som anses vara av vikt i den offentliga debatten. Ur datainsamlingssynpunkt är ledarsidorna mindre tidskrävande att gå igenom jämfört med nyhetssidorna. Vidare behöver man inte i samma utsträckning som för nyhetsartiklar "vikta" eller kontrollera för artiklarnas storlek, placering och betydelse.

Nackdelen är självklart att ledarartiklarna bara utgör en liten del av dagspressens totala innehåll. När man intresserar sig för den uppmärksamhet som ungdomsbrottsligheten röner, vore kanske tidningarnas löpsedlar, förstasidor eller nyhetsidor en bättre källa. Laursen (1994) visar till exempel i en undersökning av danska tidningar att medan artiklar om brottslighet utgör en stor del av tidningarnas framidor, spelar dessa en mer undanskymd roll på ledarsidorna. Laursen analyserar därför tidningarna i dess helhet. Samtidigt blir den tidsperiod han täcker begränsad (17 dagar). I föreliggande undersökning har dock utvecklingen över tid central betydelse. Att analysera en period på över 40 år med ett mer täckande urval är, som lätt kan förstås, mycket tidskrävande.

Ledarartiklarna har samlats in i Uppsala universitetsbiblioteks pressarkiv. Detta innehåller ledar- och debattartiklar från ett fyrtiotal svenska dagstidningar. Jag har dragit ett urval av arkivets tidningsbestånd och analyserat ledare från sex dagstidningar (Aftonbladet, Arbetet, Dagens Nyheter, Expressen, Göteborgsposten, Svenska Dagbladet). Urvalet gjordes utifrån principen att tidningarna skulle ha daglig utgivning samt ha stor spridning.

Arkiveringen går till på så sätt att ledarartiklarna läses igenom av de arkivansvariga för att därefter placeras under ett bestämt ämnesområde. Ungdomsbrottsligheten täcker flera av dessa områden. Det framgår dock tämligen väl av arkivets klassifikationssystem var artiklar om ungdomsbrottslighet kan ha hamnat. Den manuella sökningen begränsades därför till följande ämnesområden under huvudavdelningen *rättsväsen*.

Allmän rättsdebatt – innehåller artiklar om brottsutvecklingen i samhället samt om våldsbrott i allmänhet.

*Ungdomsbrottslighet*¹ – innehåller artiklar om brott, påföljd och vård. De artiklar som placerats under denna rubrik första halvåret 1986 (1/1–21/7) saknas i arkivet.

Övrigt – innehåller artiklar om tillgreppsbrott och andra brottstyper.

Denna datainsamlingsmetod har helt uppenbart sina brister. Artiklar som ”borde” ha placerats under någon av ovanstående rubriker behöver inte nödvändigtvis ha placerats där. En avdelning där artiklar om ungdomsbrottslighet kan ha hamnat är *socialpolitik; övrigt-ungdomsfrågor*. En kontroll av perioden 1967–1976 i denna avdelning visade emellertid att antalet artiklar som behandlar ungdomsbrottslighet var få. Huvudavdelningen *rättsväsen* innehåller därför troligen inget större systematiskt bortfall.

När man använder arkivmaterial uppstår problem också i de fall där arkivet helt enkelt missat att ta med artiklar. En jämförelse med Ellqvist & Skoglunds (1987) undersökning kan belysa detta problem. I deras undersökning ingår samtliga ledarartiklar om ungdomsvåld i fyra dagstidningar (AB, DN, Expressen samt SvD) under perioden augusti till september 1986. Genom sökningen i Uppsala pressarkiv har jag fått tag på 12 av 17 ledarartiklar om ungdomsvåld under den angivna perioden. Sammantaget innebär detta att man genom mitt insamlingsförfarande kan räkna med att få tag på en stor del, men långt ifrån samtliga ledarartiklar som behandlat ungdomsbrottsligheten åren 1950–1994. Detta bortfallsproblem minskar dock i betydelse om man kan anta att de ”missade” ledarna fördelar sig någorlunda slumpmässigt över observationsperioden – ett inte helt orimligt antagande.

I undersökningsmaterialet ingår totalt 889 artiklar.² Artiklarna har klassificerats utifrån åtta kategorier.³ Då syftet med undersökningen är att beskriva hur ungdomars traditionella brottslighet (stöld och våld) behandlats över tid, har dessa kategorier överordnats de andra. Detta betyder att en artikel som till största delen handlar om vård av unga lagöverträdare placeras under ”stöldkategorin” om den nämner stöldbrott som det som samhället har att reagera på.

En reliabilitetskontroll av denna del av undersökningen har genomförts på ett slumpmässigt urval av artiklarna. Kontrollen ger en indikation på analysens reproducerbarhet, det vill säga i vilken mån en annan person erhåller samma resultat med samma dataunderlag. Sammantaget visar reliabilitetskontrollen att reproducerbarheten är godtagbar.⁴

För åren 1980–1992 har det även gjorts en särskild genomgång av de ledarartiklar som behandlat ungdomars våldsbrottslighet. Varje artikel (118 st) klassificeras här utifrån vad som explicit skrevs om ungdomsbrottslighetens utveckling, gärningsmannen, orsaker samt åtgärder.⁵

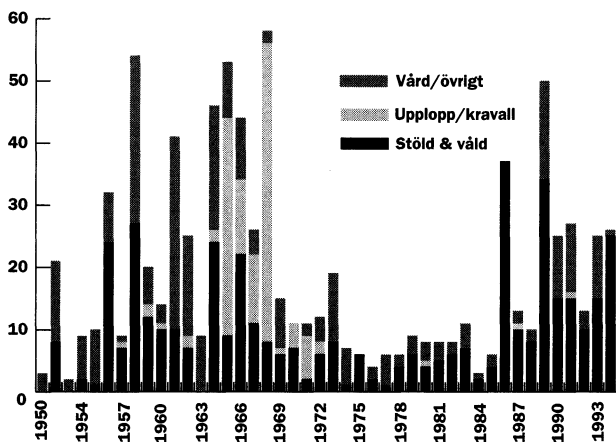
Ett sätt att gardera sig mot de påtalade bristerna i urvalsförfarandet är att jämföra materialet med andra pressmaterial. En sådan jämförelse kan dessutom fungera som en validitetskontroll av hur ledarsidorna fungerar som indikator på den uppmärksamhet dagspressen gett ungdomsbrottsligheten. Två alternativa kontrollkällor har analyserats. Den ena källan utgörs av en sökning av nyhetsartiklar i

fyra av de sex analyserade tidningarna (AB, DN, Expr och SvD) åren 1981–1992 utifrån ADA-arkivet.⁶ Den andra är Bibliotekstjänsts sammanställning av signerade kultur-, samhälls- och debattartiklar. Sedan 1953 finns denna årligen redovisad som "Svenska Tidningsartiklar". Den undersökta perioden är här 1974–1994.⁷ Sökningen gäller de artikelrubriker som uttryckligen berör ungdomar och våldsbrott.⁸ De olika källorna ger relativt samstämmiga resultat (se utförligare nedan).

Resultat

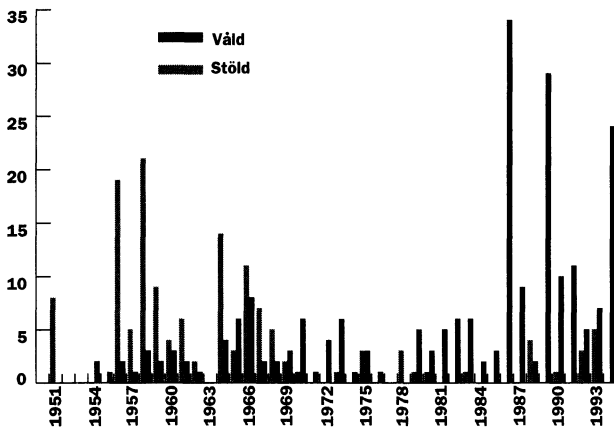
Ledarmaterialet visar att uppmärksamheten av ungdomars brottslighet på ledarsidorna skiftat tydligt (diagram 2). Totalt sett uppvisar åren 1950–1968 den högsta frekvensen av artiklar som tar upp ungdomsbrottslighet. Perioden 1969–1985 är stabil på en klart lägre nivå. Därefter sker en återgång till en något högre nivå åren 1986–1994. Vi kan också se att vissa ämnen dominerar enskilda år eller under en följd av år. I början av 1950-talet handlar till exempel de flesta ledarna om vård av unga lagöverträdare. Ungdomskravallerna på Hötorget i Stockholm slår igenom i materialet år 1965. År 1968 dominerar artiklar som tar upp bråk vid demonstrationer. Från och med 1986 handlar artiklarna så gott som uteslutande om stöld- och våldsbrott.

Diagram 2. Ledarartiklar om ungdomsbrottslighet indelade efter innehåll 1950–1994. Aftonbladet, Arbetet, Dagens Nyheter, Expressen, Göteborgsposten och Svenska Dagbladet. Källa: Uppsala universitets pressarkiv.

Ser man enbart till uppmärksamheten av ungdomars stöld- respektive våldsbrott har en tydlig förändring inträffat under perioden (diagram 3). Fram till 1960-talets mitt dominerar artiklar som utgår från ungdomars stöldbrottslighet. Från 1970 skrivs det märkbart mindre om ungdomars stöldbrottslighet. Stöldbrotten försvinner i det närmaste från ledarsidorna. Samtidigt ser vi också att det under perioden 1950–1985 inte skrivs särskilt mycket om ungdomar och våld. År 1986 bryts denna trend abrupt. Våldsbrotten bland ungdomar blir nu mycket uppmärksammade. Detsamma sker 1989 och 1994.

Diagram 3. Ledarartiklar om ungdomsbrottslighet: vålds- och stöldbrott 1950–1994. Aftonbladet, Arbetet, Dagens Nyheter, Expressen, Göteborgsposten och Svenska Dagbladet. Källa: Uppsala universitets pressarkiv.

När man jämför ledarartiklarna med kontrollkällorna är samstämmigheten godtagbar. Alla tre källorna, ledar-, nyhets- och debattartiklar, visar att år 1986 avviker när det gäller dagspressens uppmärksamhet av ungdomars våldsbrottslighet. Samma resultat framkommer också i Åkerströms (1996) analys av förstasidesrubriker åren 1980–1993. Samtliga källor tyder också på en lägre uppmärksamhet kring ungdomsvåldet åren därefter och därefter med undantag för 1989. Det finns emellertid en skillnad mellan källorna, nämligen året 1987. Där antyder såväl nyhets- (ADA) som debattartikelmaterial (Svenska tidningsartiklar) en större uppmärksamhet beträffande ungdomsvåld.

År 1987 blev ungdomskravallerna i Kungsträdgården i Stockholm ordentligt uppmärksammade (se till exempel Svenska tidningsartiklar 1987).⁹ Samma år presenterade dessutom vapenutredningen ett delbetänkande om knivförbud (SOU 1987: 61). Denna innehåller en diskussion om ”gatustridsvapnen” (karatepinnar och dy-

likt) vilka sammankopplades med ungdomsvåld. Detta betyder att man på sannolika grunder kan anta att dagspressens uppmärksamhet kring ungdomars våldsbrottslighet år 1987 är större än vad som framgår av ledarsidorna. Vad gäller ungdomars stöldbrott bekräftar kontrollkällorna den mindre uppmärksamheten under 1980- och 1990-talet. Av de nyhetsartiklar som skrevs om ungdomars traditionella brottslighet åren 1981–1992 utgick, enligt ADA arkivet, drygt 80 procent från ungdomars våldsbrottslighet (1 062 av 1 304 artiklar). I ledarmaterialet är motsvarande andel 93 procent (121 av 130 artiklar).

Den sammantagna bilden är att kontrollkällorna inte falsifierar de insamlade ledarartiklarnas validitet som indikator på dagspressens uppmärksamhet av ungdomsbrottsligheten.

Ungdomsbrottslighet i svensk dagspress: vilka förändringar har skett?

De slutsatser som kan dras av ovanstående genomgång är åtminstone två.

För det första har ledarsidorna intresserat sig för ungdomsbrottsligheten i skiftande grad åren 1950–1994. Det går att urskilja tre perioder. Fram till slutet av 1960-talet var ledarsidornas intresse för ungdomsbrottsligheten relativt stort. Vid ingången till 1970-talet avtar intresset. Under en femtonårsperiod råder relativt lågt intresse på ledarsidorna för ungdomsbrottsligheten. År 1986 bryts trenden abrupt. Ungdomsbrottsligheten blir ett ”hett” ämne. Något som mer eller mindre hållit i sig till 1994.

För det andra har själva beskrivningen av ungdomsbrottsligheten förändrats. Ända in på 1960-talet var stölderna (speciellt bilstölder) den typ av ungdomsbrottslighet som ledarsidorna skrev om. Tjugo år senare handlar ungdomsbrottslighet i princip bara om våldsbrott. Flera källor pekar på att år 1986 innebär genombrottet vad gäller den offentliga belysningen av ungdomars våldsbrottslighet. Förutom massmedia visade också politikerna att de noterat problemet. Detta dels genom att starta den riksomfattande kampanjen mot ungdomsvåldet ”Tänk ett slag”, dels genom tillsättningen av en offentlig utredning om vapenlagstiftningen. Justitieministerns direktiv nämner uttryckligen ungdomsvåldet på gator och torg (SOU 1987:61, s 77).¹⁰ Det är onekligen intressant att ett enskilt år, 1986, framträder som så avgörande för uppkomsten av ungdomsvåldet som uppmärksammat samhällsproblem. Vad gjorde ungdomarna detta år som de inte gjorde tidigare? Eller gjorde de inget?

Samhällsproblem

Beträffande samhällsproblem (”social problems”) finns det två synsätt, de som betonar problemens *objektiva* natur samt de som betonar den *konstruerade* aspekten

av samhällsproblem.

Förespråkarna för en objektivistisk syn menar, något förenklat, att det som karaktäriserar ett samhällsproblem är de *faktiska, verkliga* negativa och skadliga konsekvenser detta har för samhället (Manis 1974, Waddington 1986). Forskare anses inneha en nyckelposition när ett samhällsproblem betydelse skall avgöras. Det är de som sitter inne med de objektiva fakta som kan förklara ett samhällsproblems allvar.

Social problems are those social conditions identified by scientific inquiry and values as detrimental to the well-being of human societies (Manis 1974, s. 314).

För att förstå uppkomsten av ungdomsvåldet som samhällsproblem är det utifrån detta synsätt viktigt att undersöka ungdomsvåldets faktiska utveckling vid mitten av 1980-talet. Uppkomsten av ungdomars våldsbrottslighet som uppmärksammat samhällsproblem skulle enligt det objektivistiska synsättet framför allt vara grundad i att ungdomar år 1986 gjorde någonting som de inte gjorde tidigare. *Mer specifikt bör det antas att de begått dramatiskt mer och/eller mycket allvarligare våldsbrott än tidigare.*

Ett alternativt synsätt erbjuds av den konstruktivistiska ansatsen. Förenklat menar förespråkarna för detta synsätt att det som karaktäriserar ett samhällsproblem inte främst är dess faktiska omfattning eller konsekvenser utan snarare hur olika aktörer uppfattar denna företeelse (Fuller & Myers 1941, Blumer 1971, Spector & Kitsuse 1973, Goode & Ben-Yehuda 1994).

...a social problem exists primarily in terms of how it is defined and conceived in a society instead of being an objective condition with a definitive objective makeup... The societal definition gives the social problem its nature, lays out how it is to be approached, and shapes what is done about it. Alongside these decisive influences, the so called objective existence or makeup of the social problem is very secondary indeed. (Blumer 1971, s. 300)

I vilken mån en företeelse uppmärksammas som ett samhällsproblem är alltså inte enbart, eller ens i första hand, avhängigt dess objektiva förekomst eller utveckling. Av större vikt är istället fenomenets förmåga att väcka människors intresse och oro så att det kan definieras som ett problem som bör åtgärdas. Detta betyder *inte* att samhällsproblem är konstruerade utav intet. Oftast, men inte alltid (till exempel häxprocesserna), finns det objektiva negativa förhållanden i bakgrunden till det som uppmärksammas som samhällsproblem.

Every social problem thus consists of an objective condition and a subjective definition... The objective condition is necessary but not in itself sufficient to constitute a social problem... Social problems are what people think they are...(Fuller & Myers 1941, s 320)

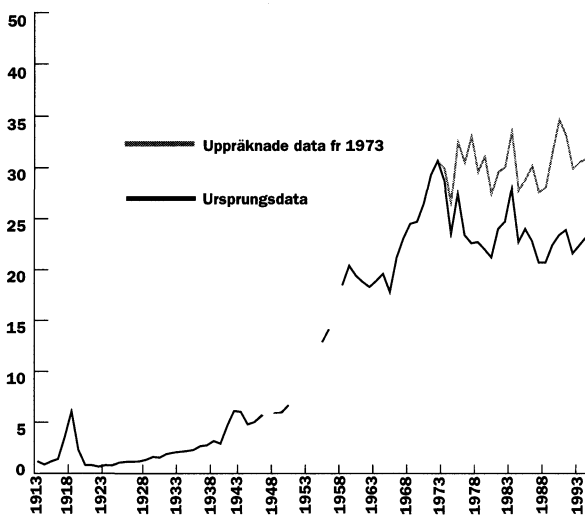
Poängen är alltså att uppkomsten av ungdomsvåldet som samhällsproblem utifrån ett konstruktivistiskt perspektiv inte nödvändigtvis bottnar i att ungdomar år 1986 gjorde någonting som de inte gjort tidigare. Mer specifikt behöver det inte antas att ungdomsvåldet åsamkade samhället dramatiskt mer skada detta år jämfört med tidigare. *Viktigare är istället den bild som skapades av ungdomsvåldet.*

Den objektivistiska ansatsen: ungdomsbrottslighetens utveckling

Frågan om hur ungdomsbrottsligheten utvecklats är långt ifrån okomplicerad. Det har bland kriminologer inte bara rått oenighet om vilka källor som bäst belyser utvecklingen utan också om vad dessa visar. Det har till exempel hävdats att kriminalstatistiken, som är den mest utnyttjade källan i de här sammanhangen, främst beskriver förändringar i kontrollen och inte i beteendet (Kitsuse & Cicourel 1963, Christie 1976, Pearson 1983).

När det gäller stöldbrottslighetens utveckling bland ungdomar råder det emellertid enighet bland kriminologer om utvecklingen fram till början av 1970-talet. Enligt lagföringsstatistiken¹¹ ökar stöldbrottsligheten bland ungdom (15-17 år) långsamt fram till slutet av 1940-talet (diagram 4). Därefter ökar den kraftigt. Toppnoteringen nås 1972, varefter ungdomsstölderna minskar i statistiken vilket föranlett olika tolkningar (se Estrada 1995).

Diagram 4. Tillgreppsbrott (inklusive snatteri) 1913–1994. Lagföringar avseende ungdomar 15–17 år (ålder vid brottet), per 1 000 invånare. Ursprungsdata samt för minskad uppläring från 1973 uppräknade data. Källa: Estrada 1995.

En samlad analys av kriminalstatistikens olika grenar visar att efterkrigstidens kraftiga ökning av ungdomars stöldbrottslighet med stor sannolikhet bryts vid ingången till 1970-talet. I vilken mån den därefter uppvisar en svag ökning eller faktiskt minskat är däremot en mer öppen fråga (Ahlberg 1996, Estrada 1997, von Hofer 1997).

När det gäller våldsbrottslighetens utveckling bland ungdom råder en relativ samstämmighet bland kriminologer om utvecklingen under 1900-talet fram till mitten av 1980-talet. Kriminalstatistiken visar att ungdomars (15–17 år) lagföringar för misshandel ligger på en låg nivå fram till slutet av 1930-talet (se diagram 1 ovan). Vid slutet av 1950-talet sker en tydlig ökning. I slutet av 1960-talet avstannar ökningen och ända fram till mitten av 1980-talet ligger antalet ungdomar som lagförs för misshandel på en mer eller mindre stabil nivå (von Hofer 1995, Ahlberg 1996).

En liknande bild ger SCBs offerundersökningar. Dessa visar att andelen ungdomar (16–20 år) som uppgett att de utsatts för våld på allmän plats ("gatuvåld") åren 1982–1989 var mer eller mindre stabilt (von Hofer 1995). Under 1990-talet har dock utsattheten ökat (SCB 1995).

Dödligt våld bland ungdomar uppvisar ingen ökning de senaste två decennierna (von Hofer 1995). Samma gäller för dödligt våld på öppen gata i Stockholm (Wikström 1992; 1996). Det är mycket ovanligt (ett par fall per år) och det har varit oförändrat sedan 1960-talet.

Från mitten av 1980-talet uppvisar misshandelsstatistiken en ökning med mer än 150 procent för ungdomar (15–17 år). Det är kring denna till synes mycket kraftiga ökning som det uppstått viss oenighet om bland kriminologer (jämför t ex von Hofer 1995 med Persson m fl 1995, Olsson & Lindström 1995, Ahlberg 1996). Oenigheten gäller inte främst frågan om det skett en ökning av ungdomsvåldet det senaste decenniet, utan snarare omfattningen av denna ökning.

Hur överensstämmer pressens uppmärksamhet av ungdomsbrottslighet med utvecklingen enligt kriminalstatistiken? Beträffande stöldbrottsligheten stämmer ledarartiklarnas uppmärksamhet tämligen bra med den bild som kriminalstatistiken tecknar. Dagspressen ägnar den ökande ungdomsbrottsligheten stor uppmärksamhet under perioden 1950–1970. Den efterföljande perioden massmediala ointresse för ungdomars stöldbrottslighet sammanfaller i sin tur med ungdomsbrottslighetens avmattning. Dessa tendenser kan sägas vara i linje med det som förväntas utifrån den objektivistiska ansatsen.¹² När det gäller ungdomars våldsbrottslighet blir tolkningen mer komplicerad. Här har den plötsliga och stora uppmärksamhet som ungdomsvåldet fick i dagspressen sommaren 1986 ingen entydig motsvarighet i statistiken. Under andra hälften av 1980-talet var det därför inte heller ovanligt att kriminologer beklagade sig över vad de uppfattade som massmedias

uppförstorade och förvrängda beskrivning av ungdomsbrottsligheten.

Det är bara skitsnack att säga att en allt kusligare laglöshet bara ökar och ökar...Det är bara ni på massmedia som har nyhetstorka på sommaren och ingår i en ohelig allians med polisen som har intresse av mer pengar och mer resurser. (Bo Svenson, dåvarande chef för BRÅ, intervjuas i Aftonbladet augusti 1986, hämtat ur Looft m fl 1986 s 29)

Det värsta exemplet var ungdomskravallerna 1986, de som slutade med härjningarna i Kungsträdgården. Alltsammans var konstruerat av massmedierna. Det fanns ingen våldsvåg att tala om. (Johannes Knutsson i DN juni 1989-06-11)

Sommaren 1986 tog det riktigt rejält. Den gången var samtliga medier med i en formig hysteri. Våldsvågen det året uppvisar faktiskt många av de tecken som kännetecknar en "moralisk panik" ... Vid skrivande stund är jag inte säker på att paniken ännu helt avklingat (Knutsson 1989b, s 31f)

Som framgått kan tidningarnas plötsligt uppblossande intresse för ungdomars våldsbrottslighet inte utan vidare förklaras utifrån den objektivistiska ansatsen. Här kan kanske det konstruktivistiska perspektivet hjälpa oss att öka vår förståelse.

Den konstruktivistiska ansatsen: bilden av ungdomsvåldets utveckling

Innehållsanalysen av ledartiklarna ovan kan sägas ha varit traditionell och kvantitativt orienterad. Genomgången nedan har målsättningen att belysa den bild som förmedlats av ungdomsvåldet. Detta samtidigt som kravet på reproducerbarhet kvarstår. Analysen innehåller därför både en mer subjektiv del, med vissa drag av vad som av Lindgren (1997, s 37f) kallas för etnografisk innehållsanalys, samt en mer traditionell del. Artiklarna lästes först igenom i syfte att lokalisera och identifiera de väsentliga dragen. Därefter lästes artiklarna ytterligare en gång och kortfattade sammanfattningar av varje artikel gjordes. Utifrån detta mer subjektiva arbete skapades sedan ett kodschema innehållande de faktorer som framträtt som mest väsentliga (ungdomsvåldets utveckling, bilden av ungdomsbrottslingen, ungdomsvåldets orsaker, åtgärder mot problemet; se fotnot 4). Avslutningsvis återgick jag till en mer rigid analysform och kategoriserade artiklarna efter det uppställda kodschemat. I de fall en ledare till exempel angav flera orsaker till ungdomsvåldets utveckling placerades den i den orsakskategori som var mest framträdande i artikeln.

År 1986 utgör den naturliga utgångspunkten för genomgången. Detta års ledartiklar jämförs i det följande med den föregående och efterkommande sexårsperioden. Det insamlade ledarmaterialet innehåller 25 ledare publicerade åren 1980–1985, 32 ledare från andra halvåret 1986 samt 61 ledare åren 1987–92. Augusti 1986 är den månad där uppmärksamheten av ungdomars våldsbrottslighet med elva ledare nådde en topp.¹³ Redovisningen av resultaten nedan följer ordningen i

kodschemat. Citat används flitigt och de kan, om inte annat anges, ses som typfall för den kategori de beskriver.

1980–1985

Ledarartiklarna åren 1980–85 hänvisar i hälften av fallen till ungdomars våldsbrottslighet som ökande alternativt som grövre än tidigare. Lika vanligt är dock att inga sådana påståenden görs. En stor del av artiklarna behandlar nämligen domar mot ungdomar som begått grova våldsbrott. Ett exempel är den femåriga fängelse domen mot en femtonåring som ströp en rullstolsbunden gammal sjukpensionär (1983). Att handlingen är förkastlig är självklart men det som betonas i artiklarna är inte fördömandet mot ynglingen utan mot det hårda straffet. Händelsen används inte heller för att hänvisa till en allmänt ökande eller grövre ungdomsbrottslighet.

det är fara å färde om rättssamhället skulle börja använda de fysiskt och psykiskt och moraliskt omognaste eller brutalaste individerna som jämförande måttstock... samhället behöver inte och bör inte använda extrema undantagsfall som avskräckande exempel. (DN 830504)

Detta citat kan också tjäna som ett bra exempel på hur den unge våldsverkaren karaktäriserades under denna period. I de flesta artiklarna framställs han just som ett problembarn som endast representerar en minoritet bland ungdomarna och som dessutom ofta är känd av myndigheterna. Som orsaker till ungdomars våldsbrottslighet dominerar ”klassiska” förklaringar såsom samhällsutvecklingen, alkohol och narkotika samt bristande kontroll.

All erfarenhet säger att i otryggheten finns en av våldets främsta grogrunder...I ett samhälle där kampen om jobben hårdnar och där vi får allt fler ”överflödiga” som inte hänger med i konkurrensen, är det inte förvånansvärt om känslan av utanförstående och främlingskap växer. (AB 800831).

Större betydelse har det känslomässiga klimatet i familjen. Också uppfostran spelar en viktig roll...tonåringar som åker fast eller misstänks för brott har fått slapp eller lynnig uppfostran. (DN 801229)

Omkring hälften av artiklarna åren 1980–85 tar upp frågan om hur man skall gå tillväga för att lösa problemen kring ungdomsvåldet. Även om sociala åtgärder nämns, så dominerar artiklar som betonar kontrollens betydelse.

Sommaren 1986

Den bild som ledarartiklarna ger av ungdomsvåldet sommaren 1986 skiljer sig på några avgörande punkter från den tidigare bilden. Sommaren 1986 menar en stor majoritet av artiklarna att våldet har ökat och/eller blivit grövre. Dessutom är såväl bilden av den unge våldsbrottslingen som orsakerna till våldet väsentligt annor-

lunda. En ledarartikel i Göteborgsposten med rubriken "Ny våldsmentalitet" från juli 1986 belyser på ett bra sätt dessa nya teman.

I torsdagskvällens Nattkafé i TV sade sig representanter för den sociala verksamheten i Stockholm ha spårat en ny kuslig trend i gatuvåldet...Sålunda händer det att unga, välklädda, solbrända män utan föregående varning ger sig på för dem okända personer. I Göteborg tycks det denna vecka ha blivit ett mönster med ruskiga nattliga knivdåd. Det brutala ...mordet i Biskopsgården i söndags natt ansluter sig till Stockholmsmodellen. Förövaren körde efter dådet utan panik från platsen i en Mercedes-bil... (tre punkter i originaltexten, min anm.) (GP 860719)

Artikeln får det att låta som om ungdomsvåldet ändrat karaktär. En ny trend presenteras: solbrända Mercedesåkande ungdomar som dödar och misshandlar för nöjes skull. Vad säger då forskarna om denna nya trend och hur uppfattas dem av pressen?

Kriminologen Leif G W Persson gjorde i TV-debatten sitt bästa för att sticka hål på föreställningen att de grova våldsbrotten ökar på något alarmerande sätt. Men fastän det är sant att antalet offer under de senaste dryga decenniet har legat ganska stilla... gäller det att vara vaksam och försöka komma åt orsakerna. (ibid)

När så forskarna mer eller mindre avfärdats ligger vägen öppen för nya tolkningar och förklaringar.

Då det gäller våldsvverkare med prydligt och gentlemannamässigt yttre...passar kopplingen till vanliga bakgrundsfaktorer som splittrade familjeförhållanden och komplicerad social bakgrund illa. Utan stöd för vetenskapliga belägg kastar vi fram hypotesen att mediavåldet – film, video, TV – fått en sådan utformning att det försåtligt bidrar till en ny sorts våldsmentalitet. (ibid)

Denna artikel åskådliggör de stora skillnader som finns i rapporteringen av ungdomsvåldet under sommaren 1986 jämfört med de föregående fem åren. Nu är det den våldsförhålligande ungdomskulturens "fel" att ungdomsvåldet ökar. Denna kultur innefattar framförallt video och orientaliska kampsporter.

Detta är polisens bild av 1986 års våldsmän: en välklädd yngling, tränad i att – utan anledning – rikta höga sparkar mot huvudet på en mötande medmänniska. (Expressen 860805)

Den senaste tidens uppmärksammade våldsbrott har inte begåtts av socialt utslagna, berusade eller narkotikapåverkade utan av nyktra, välklädda och fysiskt vältränade ungdomar. Syftet har inte främst varit att komma över pengar eller värdeföremål. Våldet har istället begåtts som en form av perverst nöje. (AB 860806)

Hösten 1986

Bilden av den välartade men av ungdomskulturen förledd ungdomsbrottslingen hänger kvar även efter augusti månad, dock i mindre utsträckning. Överhuvudtaget

märks nu en tendens i ledarartiklarna mot en något mer nyanserad bild av ungdomsvåldet. Även om majoriteten av artiklarna fortfarande menar att våldet ökar/ blir rårare så är det fler än tidigare som anser att våldet inte har ökat eller att en överdriven bild getts av våldets utveckling. Även bilden av den vanlige, välartade ungdomsbrottslingen motsägs i några få artiklar.

På senare år har våldsstatistiken hållit sig relativt konstant, framhåller brottsforskarna. (AB 861005)

Den våg av gatuvåld som gavs ett så stort massmedialt utrymme i somras existerade inte så mycket i verkligheten som i media. Statistiken tar också loven av uppfattningen att gatuvåldet i hög grad skulle ha spritt sig in bland välartade och tidigare ostraffade ungdomar. Fortfarande är det så att de som slåss i regel är straffade tidigare. (Arbetet 861016)

De lösningar som föreslås sommaren och hösten 1986 är åtgärder mot ungdomskulturen, sociala åtgärder, drogrestriktioner samt ökad kontroll. Förutom att varken åtgärder mot ungdomskulturen eller drogrestriktioner betonas i ledarartiklarna åren 1980–85 finns inga större skillnader mellan perioderna.

1987–1992

Den tendens som märks i artiklarna från hösten 1986 blir än tydligare åren 1987–1992. En majoritet av artiklarna utgår nu inte explicit från att våldet ökar. Anledning att skriva har man dock ändå eftersom problemet ungdomsvåld har satts på ”kartan”. Känsligheten gentemot ungdomsvåldet har genomgått en förändring.

Om statistiken visar att våldet ökar, minskar eller är konstant är faktiskt av mindre intresse. Däremot är det ett faktum att det våld som bevisligen existerar – och den brutalitet som kännetecknar detta våld – är något fullständigt oacceptabelt. (Expressen 891031)

Vad gäller synen på ungdomsvåldets orsaker och på gärningsmannen finns det klara skillnader gentemot beskrivningarna från 1986. Ungdomskulturen framstår inte längre som en huvudförklaring utan det är ånyo de ”klassiska” orsaksmodellerna som lyfts fram. Ungdomsbrottslingen ses inte heller som sprungen ur normala välordnade förhållanden utan som en representant av liten avgränsad del av ungdomspopulationen.

...en betydande del av ungdomsvåldet i storstäderna är koncentrerat till ett relativt fåtal ungdomar och gängbildningar. (Arbetet 870404)

Problemet tycks inte vara att fler och fler ungdomar gör sig skyldiga till misshandel, utan att en mindre och i stort sett intakt grupp ungdomar ägnar sig åt våldshandlingar som blir alltmer brutala och i många fall är oprovocerade... (SvD 890208)

När det gäller åtgärder så dominerar kontrollåtgärder. Genom att ungdoms-

brottslingarna reduceras till ett fåtal individer och att de våldsbrott de gör sig skyldiga till upplevs som mycket allvarliga, vinner inkapaciteringstankar gehör på ett sätt som tidigare inte framkommit.¹⁴

Om några så kallade värstingar gång på gång rånat och misshandlat människor kan det inte accepteras att de ostört skall få fortsätta med det. Även om de inte blir bättre av att bli inlåsta, så skulle i alla fall offren för deras framfart skyddas en tid. (DN 900617)

Man måste kunna ta svåra brottslingar någorlunda varaktigt ur trafik. (SvD 900614)

Värstingarna är inte många...(de) har blivit en plåga för människor och sig själva. Som en sista utväg måste de tvångsvårdas och samhället skyddas från dem. (AB 910220)

Sammanfattningsvis ger analysen av ledartiklarnas innehåll vid handen att det under en relativt begränsad period, framförallt under sommaren 1986, förmedlas en ny bild av samhällsproblemet ungdomsbrottslighet. Denna bild skiljer sig på två avgörande punkter från tidigare och senare beskrivningar. För det första hävdar ett stort antal ledartiklar under kort tid att våldet ökat kraftigt. Ungdomsvåldet etableras som det dominerande ungdomsbrottsproblemet. För det andra förmedlas en ny bild av den unge gärningsmannen; välartad – känslökall – oberäknelig – misshandlar för sitt eget nöjes skull. Det är inte de socialt missgynnade problembarnen som står för ungdomsvåldet utan den vanlige välartade tonåringen.¹⁵ Denna bild avlöses därefter av ”värstingen”, en förhärdad ungdomsbrottsling som samhället måste skydda sig ifrån. Ungdomar som i allt större utsträckning ”väljer” brottslighet utan att vara ”tvungna” är det självfallet svårare att visa någon förståelse för och därmed också lättare att uppröras över.¹⁶

Ungdomsbrottslighet som samhällsproblem – en sammanfattande diskussion

Dagspressens bild av ungdomsbrottsligheten har genomgått klara förändringar åren 1950–1994. Förändringen av problembilden från stöld – till våldsbrott är tydlig. Mest framträdande är den kvantitativt stora och kvalitativt nya uppmärksamhet ungdomsvåldet fick sommaren 1986. Då uppstod ett klart ökat engagemang och oro på ledarsidorna för det som uppfattades som ett *nytt och ökande* samhällsproblem. Dagspressen skrev, politiker och poliser uttalade sig, regeringen tillsatte utredningar och startade kampanjer. Mot vilken bakgrund skall denna stora uppmärksamhet kring ungdomars våldsbrottslighet förstås?

Vi har sett att varken den enligt kriminalstatistiken registrerade, eller den enligt SCBs offerundersökningar uppgivna, utvecklingen av våldsbrottsligheten uppvisar motsvarande ökning vid denna tidpunkt. En tänkbar förklaring skulle kunna

vara att dagspressen gjorde ett gott journalistiskt arbete och uppdagade en ny trend som ännu inte fått genomslag i statistiken. För detta talar misshandelstatistiken som uppvisar kraftiga ökningar från och med året därpå (diagram 1 ovan). Mot denna tolkning talar offerundersökningar, statistik över dödligt våld samt innehållet i dagspressens beskrivningar (se ovan samt Looft m fl 1986, Ellqvist & Skoglund 1987). Den bild som dagspressen gav av ungdomsvåldet sommaren 1986 fick de också tämligen snabbt överge. En annan förklaring skulle kunna vara att ungdomars våld år 1986 hade blivit rårare och därför mer ”uppseendeväckande” än tidigare. Det går dock att hitta exempel på att dagspressen uppmärksammat grovt ungdomsvåld före 1986.

Så hände det igen, en knivbeväpnad pojke (14 år, min anm.) hugger i ett spontant bråk ner en jämnårig och dödar honom. (Stockholmsstidningen 811215).

Förra månaden dödsköts en man utanför Flen av en 14-årig pojke i sällskap med en 16-årig flicka, och i Mölndal slogs en kvinna ihjäl av två pojkar i 14–15-års åldern. Förra året knivhöggs en flicka i Borås till döds av två 13-åriga pojkar. Tre 17-åringar rånmördade en man i Stuvsta och en 17-åring slog ihjäl en man i Västra Frölunda...(DN 740220)

En ny fasansfull dödsmisshandling har inträffat, denna gång i Nacka på torsdagskvällen. En 61-årig man går ut för att lägga på ett brev och blir vittne till hur tre ungdomar överöser en person med sparkar och slag. Han försöker ingripa men blir själv överfallen och misshandlad så svårt att han efter en kort stund avlider. Detta sker på öppen gata och inför flera kringboendes ögon. (SvD 700530)

Det är således svårt att förstå uppkomsten av ungdomsvåldet som uppmärksammat samhällsproblem enbart utifrån den ”objektivistiska” ansatsen. Ett nödvändigt tillägg skulle därför kunna vara att den offentliga belysningen inte har sin direkta motsvarighet i den faktiska brottsutvecklingen. Den konstruktivistiska ansatsen erbjuder i så fall en förståelseram. Ungdomar behöver enligt denna tolkning inte nödvändigtvis ha gjort något dramatiskt annorlunda för att deras beteende skulle uppfattas som ett nytt och ökande samhällsproblem. Det handlar istället om en större uppmärksamhet av ett tidigare existerande fenomen. Eller med andra ord; att erbjuda en ny bild som skapar oro och engagemang. En central aktör, nämligen massmedia, tillhandahöll en sådan bild år 1986.¹⁷ Statsmakterna reagerade också på denna bild av ungdomsbrottsligheten. Regeringen betonade att ungdomsvåldet var en fråga av högsta politiska dignitet. Statsminister Ingvar Carlsson startade till exempel en riksomfattande anti-våldskampanj. Dåvarande justitieminister Sten Wickbom menade i en intervju i Expressen att ”Det är tur att jag har semester. Ungdomsvåldet är ju ett så viktigt problem att jag annars måst lägga allt annat arbete åt sidan...” (hämtat ur Looft m fl 1986 s 36). Justitieminister Wickbom menade dessutom att rättsväsendet borde reagera hårdare mot ungdomsvåldet, det var

inte tal om att sänka straffen såsom fängelsestraffkommittén föreslagit.

Det är naturligt att straffen för olika brott uppmärksammas samtidigt som tidningarna rapporterar om bråk och gatuvåld. Helt klart, vill jag för min personliga del deklarerera, är att straffen för misshandelsbrott inte kommer att lindras efter det att vi sett över straffbestämmelserna i lagboken. (Sten Wickbom i en debattartikel, AB 860808)

År 1988 ändrades lagen angående grov misshandel så att det straffbara området utvidgades (SFS 1988:2). I förarbeterna hänvisas det tydligt till den uppmärksamhet som ungdomsvåldet fått (se till exempel regeringens skrivelse 1986/87:21, prop 1987/88:14). Utifrån ett konstruktivistiskt perspektiv kan vi förstå politikernas skarpa uttalanden, tillsättningar av utredningar, startande av kampanjer och ändrande av lagar. Vi kan förstå detta eftersom reaktionen inte nödvändigtvis utgår från en dramatisk förändring av den objektiva verkligheten utan snarare den föreställning man har av denna verklighet. Allt detta betyder emellertid också att vi här troligen fått en kritisk tidpunkt när det gäller förändringar i synen på vad som är en "anmälningsbar" våldshandling.

Pressens uppmärksamhet av ungdomsvåldet och den efterföljande politiska reaktionen kan tänkas ha påverkat kriminalstatistiken på åtminstone två sätt.

(1) Genom minskning av det så kallade mörkertalet. Ungdomsvåld som tidigare fanns, men inte uppmärksammades i någon större grad, "dolda problem", blir genom den offentliga diskussionen "synliga". Detta kan medföra att allmänhetens benägenhet att anmäla sådana händelser ökar. Vilket i sin tur leder till ökningar i statistiken. Sådana ökningar riskerar då att behandlas som faktiska ökningar, vilka i sin tur blir värda att diskuteras offentligt (och så vidare). (jämför Persson m fl 1995, s 26)

(2) Den offentliga uppmärksamheten kan också leda till vad som benämns "enforcement wave" (Pearson 1983, Lindström 1988). När ett problem diskuteras offentligt höjs ofta kraven att samhället skall reagera (Fishman 1981). När det gäller brottslighet krävs exempelvis fler poliser eller skärpt lagstiftning. Vidare tenderar sådant som tidigare informellt klarades ut inom familjen, grannskapet, skolan, föreningen eller företaget, att bli en formell angelägenhet för myndigheterna. Dessutom kan uppfattningen om vad problemet består i förändras. Företeelser som tidigare inte ansågs som problematiska (t ex mobbning) börjar i större utsträckning att uppfattas som ett problem och därmed anmälas. På så sätt kan en "enforcement wave" leda till att fler händelser anmäls till myndigheterna med följderna att statistiken visar ökningar. Detta utan att själva det underliggande beteendet nödvändigtvis har förändrats. Det är den sociala värderingen som har förändrats.

Den dramatiska ökningen sedan mitten av 1980-talet vad gäller 15–17-åringar lagförda för misshandel är sannolikt ett exempel på detta fenomen (diagram 1). Speciellt om man betänker det faktum att ökningen i allt väsentligt beror på att 15-åringar lagförs allt oftare (von Hofer 1995). Sammantaget betyder detta att tolkningen av de för anmälningsbenägenheten mest känsliga kriminalstatistiska komponenterna bör omvärderas, till exempel misshandelsstatistiken. Källor som är mindre känsliga för förändringar av anmälningsbenägenheten bör istället ges tolkningsföreträde vid analyser av ungdomsvåldets utveckling, till exempel dödsorsaksstatistiken och offerundersökningar (de sistnämnda kan dock också tänkas påverkas av förändringar i uppfattningen av vad "våld" innebär).

Men oavsett orsakerna till och de kriminalstatistiska följderna av denna stora uppmärksamhet, är det inte bara av godo att det våld ungdomar åsamkar sina medmänniskor diskuteras offentligt? Även om det nu skulle vara så att uppmärksamheten under en begränsad period visar sig vara "alarmistisk"? En omfattande uppmärksamhet av ungdomsvåldet skulle mycket väl kunna leda till att orsakerna bakom ungdomars våldsbrottslighet åtgärdades. Både internationella och svenska undersökningar har dock visat att ökad uppmärksamhet av brottslighet sällan leder till sådana åtgärder. I stället tjänar uppmärksamhet av brottslighet företrädesvis som en konservativ profilfråga (se till exempel Hall m fl 1978, Mathiesen 1990, Tham 1995, Lenke och Olsson 1995, Anderson 1995). I brist på beprövade effektiva åtgärder tenderar politiker att svara på uppmärksamhet kring brottslighet med en medicin som ger sken av att någonting görs; hårdare straff (Garland 1996, Blumstein 1996). Detta gäller exempelvis uppmärksamheten kring ungdomsgrupperna "mods" och "rockers" (Cohen 1972), de "nya gaturånen" och gatuvåldet i England (Hall m fl 1978, Pearson 1983), det amerikanska kriget mot droger som startades av Reagan och fullföljdes av Bush (Blumstein 1993). Även i Sverige har politikerna visat handlingskraft mot våldet genom att utvidga lagar och öka straffsatser. Persson m fl (1995) visar till exempel att de lindriga misshandelsbrotten utgör en allt större del av det totala antalet misshandelsfall rättsväsendet hanterar och konstaterar att

Om stränghetsbedömningen av misshandelsbrotten vore konstant under hela perioden [åren 1973–75 respektive 1991–1993], torde därför andelen mer ingripande påföljder ha minskat något. Av resultaten från undersökningen att döma är detta dock inte fallet... Slutsatsen i undersökningen är att samhällets reaktioner mot misshandelsbrott blivit något strängare. (Persson m fl 1995, s 37f)

Detta visar sig också i den mycket kraftiga ökningen av antalet misshandelsdomar mot 15–17-åringar (diagram 1, ovan). I vilken mån straffskärpningar kan förväntas hämma omfattningen av våldsbrottsligheten får vara osagt. En uppenbar

fara med en alarmistisk uppmärksamhet kring brottsligheten är dock att symbolhandlingar får företräde i kriminalpolitiken (Garland 1996, Blumstein 1996). Populistisk kriminalpolitik utgör ingen bra grund för att formulera åtgärdsförslag mot ett allvarligt samhällsproblem. ■

Noter

¹ Benämndes fångvård och ungdomsvård fram till 1976.

² De artiklar som inkluderades i undersökningen skulle ta upp något av följande ämnen:

- ungdomsbrottslighet eller ungdomsbrottslingar
- kravaller, upplopp eller våldsamerheter där unga uttryckligen deltagit (inklusive vid demonstrationer)

Exempel på artiklar om brottslighet som hamnar utanför detta urval är:

- Artiklar som inte härrör från ledarsida samt namn-undertecknade artiklar på ledarsida (t ex krönikor)
- Artiklar som behandlar specifika (uppmärksammade) brott som inte förövats av ungdomar och där inte heller sådana kopplingar görs (t ex lasermannen, styckmorden och obducenten, Lindomefallet osv)
- Artiklar som behandlar annan kriminalitet än den traditionella (ekobrott, narkotika, terrorism osv)
- Artiklar som behandlar specifika kriminalpolitiska frågor utan att kopplingar görs till ungdomsbrottslighet som t.ex. rättspsykiatri, skadestånd och brottsoffer, kriminalvården, rättskänsla
- Artiklar om socialvård av barn och ungdomar, t ex tvångs- och händertaganden
- Recensioner av kriminologisk litteratur

³ De 889 artiklarna har klassificerats efter nedanstående schema:

- a. Artikeln nämner/utgår från ungdomars *stöldbrott*. Till stöldbrott räknas snatteri.
- b. Artikeln nämner/utgår från ungdomars *våldsbrott*. Till våldsbrott räknas rån.
- c. Artikeln nämner/utgår från ungdomars stöld och våldsbrott.
- d. Artikeln nämner/utgår från kravaller och upplopp där deltagarna identifieras som ungdomar eller studenter. Inte i samband med demonstrationer.
- e. Artikeln nämner/utgår från kravaller och upplopp i samband med demonstrationer där deltagarna identifieras som ungdomar eller studenter.
- f. Artikeln nämner/utgår från vård av unga lagöverträdare. Ingen koppling till specifikt brottsbeteende.
- g. Artikeln handlar allmänt om ungdomsbrottsligheten, varken stöld eller våld nämns specifikt.
- h. Artikeln tar upp annat som har med ungdomsbrottslighet att göra.

⁴ En annan person ombads att klassificera 100 artiklar utifrån angivet kodschema. Det totala antalet "kodnings-

bedömningar" uppgick till 800. Totalt överensstämde 88 procent av bedömningarna. Begränsar man bedömningarna till kategorierna stöld, våld, stöld & våld samt övriga, ökar överensstämmelsen till 94 procent.

⁵ De 118 artiklarna har klassificerats enligt nedanstående schema.

^{5.1} Ungdomsvåldets utveckling

a. Ökar alternativt grövre, råare b. Ökar inte / överdriven bild c. Annat, domslut, utredning

^{5.2} Våldets orsaker

a. Ungdomskulturen; video, karate, b. Samhällsutvecklingen, droger, låg kontroll c. Annat/ nämns ej

^{5.3} Ungdomsbrottslingen

a. Problembarn, en minoritet av ungdomsgruppen b. Vanlig värlartad ungdom c. Annat, allmän hänvisning till ungdomsgruppen

^{5.4} Åtgärder mot problemet

a) Åtgärder mot ungdomskulturen b) Sociala åtgärder c) Drogrestriktioner d) Ökad kontroll e) Annat/nämns ej

⁶ Denna sökning har gjorts maskinellt utifrån ADA arkivet. Detta är ett datoriserat arkiv som handhas av Aftonbladet. Artiklar från de stora Stockholmstidningarna har arkiverats efter olika sökord. Från 1993 har, enligt uppgift, insamlandet av artiklar från de andra tidningarna blivit av mer sporadisk karaktär. Sökningen gäller antalet artiklar som behandlar ungdomar och våld/våldsbrott respektive stöld och stöldbrott. För en genomgång av detta arkivs förtjänster och brister se Lindroth 1994.

⁷ 1973 ändrades seriens redovisningsrutiner. Dessutom har antalet tidningar som sammanställningen baserats på varierat vilket också är negativt för jämförbarheten över tid.

⁸ Sökningen har gjorts på O: Samhälle och rättsvetenskap, Oa: Sociologi, Oe: Rättsvetenskap.

⁹ Redan sommaren 1985 uppstod omfattande kravaller på Kungsträdgården: "De värsta kravallerna på många år utbryter i Kungsträdgården i Stockholm, där närmare 2 000 ungdomar har samlats för att lyssna på en rockgala. Det börjar med att en yngling sparkar ned en äldre man, och då polisen skall gripa ynglingen, börjar ungdomarna att kasta stenar och tomflaskor mot polismännen. Ett 80-tal poliser, utrustade med hjälmar och batonger, skingrar ungdomarna, av vilka 23 grips." (Anno 85, s 20) Noterbart är att denna beskrivning har uppenbara likheter med ungdomskravallerna på Hötorget år

1965 (Stadskollegiet 1967).

¹⁰ 1989 framträder en ny anhopning av artiklar om ungdomsvåld i materialet, då tillsattes också en utredning nämligen den om om våld och brottsoffer (SOU 1990:92).

¹¹ Lagföringar avser personer som dömts eller som erhållit strafföreläggande (dvs dagsböter som utfärdats av åklagare) eller åtalsunderlåtelser. En och samma individ kan förekomma i statistiken mer än en gång samma år eller under en följd av år om han/hon blir lagförd flera gånger under perioden.

¹² Narkotikamissbuket blev en uppmärksam fråga vid denna tidpunkt (se t ex Lindgren 1993, Olsson 1994). Detta kan vara en alternativ förklaring till att ungdomsbrottligheten vid denna tidpunkt förlorade uppmärksamhet.

¹³ Som nämnts ovan saknades ledare om ungdomsbrottslighet det första halvåret 1986 i Uppsala pressarkiv. För analysen av vad som skrevs under "toppen" spelar detta mindre roll eftersom andra källor också pekar ut sensommaren 1986 som den period under året där uppmärksamheten av ungdoms- och gatuvåldet var som störst (Looft m fl. 1986, Ellqvist & Skoglund 1987, Strandberg 1987, Knutsson 1989b).

¹⁴ Inkapacitering som påföljdsgrund har sedan mitten av 1980-talet vunnit ett förnyat intresse även inom den kriminologiska forskningen (Tham 1995, s. 95f).

¹⁵ Loofts m fl (1986) analys av Aftonbladets och Expressens skriverier om ungdomsvåldet under augusti 1986 bekräftar denna bild. Dessutom visar de att nyhetsidornas rapportering var än mer alarmistisk än ledarsidornas. Ungdomar beskrevs på nyhetsplats som "offrets unga plågoandar" och som "jagande vargflockar...som nu sprider skräck på Stockholms gator på kvällar och nätter." (Looft m fl s 19 och 25) Påståenden som att "Allt fler tonåringar i Stockholm tycker att miss-handel är en skojig sport" var snarare regel än undantag på nyhetssidorna (ibid s 18). Massmedias nya syn på ungdomsbrottslingen uppmärksammas även av kriminolog Johannes Knutsson (1989b): "Bakom våldet skulle (enligt media, min anm.) finnas en ny gärningsmannagrupp. Annars välstädade ungdomar hade gjort sitt intåg på våldsarenan." (s 31)

¹⁶ Kristina Boréus (1994) har undersökt den förändring som det "offentliga samtalet" genomgick under denna period. Hon visar att svensk offentlig debatt under 1980-talet genomlevde en nyliberal "högervåg". Henrik Tham (1995) har beskrivit hur denna "högervåg" påverkade den kriminalpolitiska arenan: "Med tilltagande kritik av välfärdsstaten uppkommer också kritiken av behandlingsideologin och synen på lagöverträdare som offer för uppväxt och omständigheter. Lagöverträdaren blir istället en exploatör och parasit. Han kränker sina medmänniskors rättigheter inte på grund av desperata och be-

gripliga behov utan för självisk vinnings skull. Som individuellt ansvarig för sina handlingar skall han inte längre behandlas utan straffas...Synen på lagöverträdaren svarar nu mot marknadens, inte välfärdsstatens, värden." (Tham 1995, s 101f) 1986 års "upptäckt" av ungdomsvåldet innehåller flera likheter med "högervågens" bild av brottsproblemet.

¹⁷ Detta leder i sin tur till frågor som: Varför tillhandahöll massmedia denna bild just 1986? Varför var allmänheten och politikerna mottagliga? Vilka var de s.k. moraliska entreprenörerna? Dessa frågor faller utanför syftet med denna artikel och får därför bli föremål för vidare forskning.

Litteratur

- Ahlberg, J. (1996): "Ungdomsbrottslighet." s 189–206 i Ahlberg, J. (red.), *Brottsutvecklingen* 1994. BRÅ-rapport 1996:4. Stockholm: Fritzes.
- Anderson, D.C. (1995): *Crime and the politics of hysteria*. How the Willie Horton story changed American justice. New York: Random House
- Anno (1985): *Årsbok*. Malmö: Corona.
- Aspelin, E. (1976): *Pressens brottsinformation*. En studie av brottsreferat. Brå PM 1976:4. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Blumer, H. (1971): "Social problems as collective behaviour.", *Social Problems*, Vol 18, No. 3. s 298–306.
- Blumstein, A. (1993): "Making rationality relevant." *Criminology*. Vol 21 no 1. s 1–16.
- Blumstein, A. (1996): "Interaction of Criminological Research and Public Policy." *Journal of Quantitative Criminology*. Vol 12 no 4. s 349–362.
- Boréus, K. (1994): *Högervåg. Nyliberalism och kampen om språket i svensk offentlig debatt 1969–1989*. Stockholm: Tiden.
- Christie, N. (1976): "Criminological data as indicators on contemporary society.", *Crime and industrialization*. First Seminar for Criminologist from Socialist and Scandinavian Countries in Helsinki, Finland. Augusti 26–29, 1974, s 144–169. Stockholm: Scandinavian Research Council for Criminology.
- Cohen, S. (1972): *Folk Devils and Moral Panics*. The creation of the Mods and Rockers. Oxford: Chaucer Press.
- Cohen, S. & Young, J. (1981): *The manufacture of news. Social problems, deviance and the mass media*. Revised edition. London: Constable.
- Dahlgren, P. (1987): *Pressens bild av brottsligheten*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Ellqvist, A. & Skoglund, M. (1987): *Ungdomsvåldet juni-september 1986*. Examensarbete i informationskunskap. Stockholm: Journalisthögskolan. (Stencil).
- Estrada, F. (1995): *Ungdomsbrottslighetens utveckling 1975–1994*. Rapport 1995:1. Stockholm: Kriminologi-

ska institutionen, Stockholms universitet.

Estrada, F (1997) "Ungdomsbrottslighetens utveckling i Sverige. Minskning, avmattning eller oförminskad ökning?" Nordisk Tidskrift för kriminalvetenskap. Årg 84, nr 3, s 153-169.

Fishman, M. (1981): "Crime waves as ideology" s 98-117 i Cohen, S. & Young, J. (1981): *The manufacture of news*. Social problems, deviance and the mass media. Revised edition. London: Constable.

Fuller, R.C. & Myers, R.R. (1941): "The natural history of a social problem" *American Sociological Review*. Vol 6 No. 3, s 320-329.

Garland, D. (1996): "The Limits of the Sovereign State. Strategies of Crime Control in Contemporary Society." *British Journal of Criminology*, vol. 36, no. 4, s 445-471.
Goode, E. & Ben-Yehuda, N. (1994): *Moral panics. The Social Construction of Deviance*. Oxford: Blackwell.

Hall m fl. (1978): *Policing the crisis. Mugging, The State, and Law and Order*. London: The MacMillan Press.

von Hofer, H. (1995): "Violence criminelle et jeunes en Suède: Une perspective à long terme." *Les Politiques Sociales* nr 3&4 1995, s 33-45.

von Hofer, H. (1997): *Kohortstatistik. Ett bra sätt att studera unga lagöverträdare och ungdomsbrottslighet*. Stockholm: Kriminologiska institutionen. Stencil.

Kitsuse, J.I. & Cicourel, A. (1963): "A Note on the Uses of Official Statistics", *Social Problems*, Vol 11, No 1-4. s 131-139.

Knutsson, J. (1989): "Vågen av ungdomsvåld är en myt" Citerad ur nyhetsartikel i *Dagens Nyheter* 89-06-11.

Knutsson, J. (1989b): "Vem tjänar på gatuvåldet?" *Marknadsekonomisk tidskrift*. 1989:3. s 31-33.

Laursen, L. (1994): "Violence and other social problems in Denmark- media construction and reality." s 83-104 i Lagerspetz, M.: *Social problems in newspapers*. Studies around the Baltic Sea. NAD Publication No. 28. Helsingfors: Nordic Council for Alcohol and Drug Research.

Lenke, L. & Olsson, B. (1995): "Sweden: Zero-tolerance wins the argument?" s 106-118 i Dorn, N. m fl *European Drug policy and Enforcement: Local, National and Pan-European International Realities*. London: Macmillan.
Lindgren, S.Å. (1993): *Den hotfulla njuetningen. Att etablera drogbruk som samhällsproblem 1890-1970*. Stockholm: Symposium.

Lindgren, S.Å. (1997): *Politikerna och ekobrotten. En diskursanalys*. Forskningsrapport nr 120, Sociologiska institutionen, Göteborgs universitet.

Lindroth, J. (1994): *Pressens bild av våld i skolan*. Uppsats på Beteendevetenskapliga utredarlinjen HT-94. Stockholm: Sociologiska institutionen, Stockholms universitet (stencil).

Lindström, D. (1988): "Crime control in the capital. Stockholm 1475-1625 s 67-140." i Österberg, E. & Lindström, D. *Crime and social control in medieval and early mo-*

dern Swedish towns. Acta Universitatis Upsaliensis. Studia Historica Upsalensia. Uppsala/Stockholm. Almqvist & Wiksell International.

Looft, H., Lundström, S. & Zetterlund, K. (1986): *Årliga blåögon? Gatuvåldet som Aftonbladet och Expressen såg det*. Examensarbete i massmediekunskap. Stockholm: Journalisthögskolan. (Stencil)

Manis, J.G. (1974): "The concept of Social problems: Vox populi and sociological analysis." *Social Problems*, Vol 21, No 3. s 305-315.

Mathiesen, T. (1990): "Straffpolitiken inför 1990-talet- en studie i moralisk panik." s 13-28 i Wiklund, G. *Nordiska kriminologer om 90-talets kriminalpolitik*. Brotsförebyggande rådet. Stockholm: Sober förlag.

Ohlsson, L. B. & Swärd, H. (1994): *Ungdom som samhällsproblem*. Lund: Studentlitteratur.

Olsson, B. (1994): *Narkotikaproblemets bakgrund*. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.

Olsson, M. & Lindström, P. (1995): "Vad säger kriminalstatistiken?" s 13-28 i Forskningsrådsnämndens *Det obegripliga våldet*. Forskare om ungdomar och våld. Källa 46. FRN Stockholm.

Pearson, G. (1983): *Hooligan. A History of Respectable Fears*. London: MacMillan Press.

Persson m. fl. (1995): *Knivvåld. En kartläggning av knivvåld bland ungdomar*. Stockholm: Brotsförebyggande rådet och Rikspolisstyrelsens Forskningsenhet.

Spector, M. & Kitsuse, J.I. (1973): "Social problems: a re-formulation." i *Social Problems*, Vol 21, No 2. s 145-159.

Stadskollegiet (1967): *Hötorgskravallerna i Stockholm 1965*. Stockholm: Stadskollegiets utlåtanden och memorial. Bihang nr 93.

Strandberg, P. (1987): "En dag är det någon som dör. Gatuvåldet" s 3-6 i *Uppväxtvillkor* (1987:2). Stockholm: Statens Ungdomsråd.

SOU (1987:61): *Knivförbud*. Delbetänkande av 1987 års vapenutredning. Stockholm: Allmänna förlaget.

SOU (1990:92): *Våld och brottsoffer*. Slutbetänkande av våldskommissionen. Stockholm: Allmänna förlaget.

Tham, H. (1995): "Från behandling till straffvärde. Kriminalpolitik i en förändrad välfärdsstat." s 78-109 i Victor, D. *Varning för straff. Om vådan av den nyttiga straffrätten*. Stockholm: Fritzes.

Waddington, P. A. J. (1986): "Mugging as a moral panic: a question of proportion." *The British Journal of Sociology* Vol 37 nr 2, s 245-259.

Westerståhl, J. & Johansson, F. (1985): *Bilden av Sverige. Studier av nyheter och nyhetsideologier i TV, radio och dagspress*. Stockholm: Studieförbundet Näringsliv och Samhälle.

Wickborn, S. (1986): "Alla vuxna måste våga ingripa och säga ifrån." Debattartikel i *Aftonbladet* 1986-08-08.

Wikström, P.O. (1992): "Context-specific Trends in Criminal Homicide in Stockholm 1951–1987." *Studies on Crime & Crime Prevention*. Annual Review Vol. 1 No 1, s 61–87.

Wikström, P.O. (1996): *Dödligt våld och alkohol. En undersökning av det dödliga våldet i Stockholm 1951–1991*. Sociologiska institutionen, Stockholms universitet &

Forskningsenheten, Polishögskolan.

Åkerström, M. (1996): "‘Våldet’ en moralisk panik? Emotionellt engagemang eller publika tyckanden?" s 226–244 i Åkerström, M. (red) *Kriminalitet Kultur Kontroll*. Stockholm: Carlsson.

ABSTRACT

Youth Violence: The Discovery of a Social Problem. Youth crime in Swedish editorials 1950–1994

FELIPE ESTRADA

This article offers an analysis of how juvenile delinquency has been treated in editorials in Swedish newspapers between 1950–1994. It shows that the focus has shifted from property offences to violence. The shift is discussed from two perspectives; the objectivist and the constructionist. It is argued that the diminishing interest of the press in juvenile property offences since the beginning of the 1970's corresponds to the pattern of recorded crime trends. From 1986 onwards, however, youth violence became a major topic in Sweden. Yet this cannot easily be explained by the objectivist approach alone. The constructionist approach seems to be a useful complement. The paper ends with a suggestion that a re-evaluation of some parts of the crime statistics is needed. The emergence of youth violence as a social problem after 1986 has probably led to a higher propensity to report such acts. Therefore, statistics that are not dependent upon public reporting should be used when analysing the development of youth violence in Sweden.
